

Satakunnan ammattikorkeakoulu
Satakunta University of Applied Sciences

JANNE RAAPPANA

Muuttuva taiteilija

Äänitaidetta yhteisnäyttelyyn

KUVATAITEILIJA (YLEMPI AMK)
2020

Tekijä Sukunimi, Etunimi Janne Raappana	Julkaisun laji Opinnäytetyö, ylempi AMK	Päivämäärä Joulukuu 2020
	Sivumäärä 36	Julkaisun kieli suomi
Julkaisun nimi Muuttuva taiteilija – Äänitaidetta yhteisnäyttelyyn		
Tutkinto-ohjelma Kuvataide, Ylempi AMK-tutkinto, Kankaanpää		
Tämän opinnäytetyön kirjoittaja on osallistunut yhteisnäyttelyyn ”Uppoaminen – voinko ottaa teltan mukaani” Oulussa lokakuussa vuonna 2020 galleria Valveella. Opinnäytetyön kirjallisessa osuudessa taiteilija pohtii jälkeinpäin omin sanoin, autoetnografisin menetelmin omaa taiteellista työskentelyään. Tavoitteena oli oman taiteellisen työskentelyn tilanteen selventäminen, jäsentäminen, kokoaminen, tutkiminen ja eteenpäin vieminen. Päiväkirjamerkinnät, muistiinpanot sekä nauhoitusretkillä ja ääni-installaatioiden asennus hetkellä galleriatilassa otetut valokuvat ovat olleet tärkeässä osassa kirjallisen työn aineiston kokoamisessa. Opinnäytetyön kirjallisen osuuden työstäminen on antanut tekijälleen uusia ideoita tuleviin näyttelyihin, selkeyttänyt ja avannut äänitaidteen sisältä löytyviä käsitteitä. Kirjallisuudessa kohdatut äänitaideteokset ovat avartaneet käsitystä siitä, mitä kaikkea äänitaideteos voi olla.		
<u>Asiasanat</u> äänitaideteos, äänimaailma, yhteisnäyttely, kaupunkitila		

Author: Raappana, Janne	Type of Publication Master's thesis	Date December 2020
	Number of pages 36	Language of publication: Finnish
Title of publication Transforming artist - Making sound art for group exhibition		
Degree program Master of Culture and Arts, Degree Programme in Fine Arts		
The author of this thesis has participated in a group exhibition called “ Upoaminen – voinko ottaa teltan mukaani”. The exhibition was held in Oulu in October 2020 at the Valve Gallery. In the written part of the thesis, the artist reflects on his own artistic work, using autoethnographic methods. The aim was to clarify, structure, study and take forward the situation of he's own artistic work. Diary entries, notes and photographing when recording outside and setting up the sound-installations at the exhibition place, has been in an important role when collecting material to this thesis. Working on the written part of the thesis has given the author some new ideas for future exhibitions, clarified and opened up the concepts found inside sound art. The works of sound art encountered in the literature have broadened the authors understanding of what sound art can be.		
<u>Key words</u> sound art, soundscape, group exhibition, city space		

SISÄLLYS

1 JOHDANTO.....	5
2 OPINNÄYTETYÖN MENETELMÄT JA TAVOITTEET.....	6
3 ÄÄNIMAISEMASTA ÄÄNITAIDETTA.....	7
4 TAITEILIJAIKIDENTITEETTI ÄÄNESSÄ.....	9
4.1 Kuvan ja äänen yhteentörmäys.....	9
4.2 Kuvan (väliaikainen) kuolema.....	12
5 ÄÄNI-INSTALLAATIONI TOTEUTUS.....	14
5.1 Ihmisten ja koneiden ääniin sukeltelu (nauhoittaminen).....	14
5.2 Äänitaideteoksen työstäminen (editointi).....	22
5.3 Ääni-installaatio galleriatilaan.....	25
5.4 Äänet osana näyttelykokemusta.....	30
6 LOPUKSI.....	31
LÄHTEET	

1 JOHDANTO

Tässä opinnäytetyössä tutkitaan ja kuvataan alusta alkaen yksityiskohtaisesti sitä, millaista oli tehdä ääni-installaatioita yhteisnäyttelyyn. Käyn läpi ääniteoksen valmistumisen monet eri vaiheet aina ideoinnista ja luonnostelusta sen lopulliseen visuaaliseen ulkonäköön galleriatilassa. Perehdyn eritoten nauhoittamisen jännittävyyteen kaupunkitilassa sekä editoinnin tai miksaamisen monenkirjaviin mahdollisuuksiin tai ansoihin. Kerron ja pohdin teemoja mikä minut saa tekemään juuri tällaisen teoksen tähän näyttelyyn tänä aikana.

Näyttelyhaku tapahtui Oulun taiteilijaseura -63 ry:n kautta ja pidettiin Oulussa Valvegalleriassa syys- ja lokakuun vaihteessa vuonna 2020. Näyttely siirtyi koronapandemian takia alkukesästä loppusyksyyn. Yhteisnäyttelyn ”Uppoaminen – voinko ottaa teltan mukaan” muut taiteilijat olivat oululaiset Johanna Pöykkö sekä Eija Hirvonen. Näyttelyn kuratoi Pia Hentunen. Oulun taiteilijaseuran -63 ry sähköpostiviestissä, jonka kautta sain tietää tästä näyttelyhausta, mainosti näyttelyään jäsenkirjeessä sanoin :

” ... Virtuaalitodellisuuteen syventyminen sisältää useita uppoutumisen asteita: sitoutuminen (engagement), syventyminen (engrossment) ja täydellinen immersio, sisällä ”siellä” olemisen tunne (total immersion). Immersiivisestä taiteesta puhutaan taiteen kentällä paljon... ”
(Oulun taiteilijaseura -63 ry sähköposti 6.11.2019)

Kirjallisessa osassa keskityn pohtimaan myös mm. omaa taiteilijuuttani ja sen sykli-
mäisyyttä sekä teemoissa että eri materiaalien kanssa. Tutkin mitä ääni minulle henkilökohtaisesti antaa taiteeseen, kun olen alun alkaen tuntenut itseni maalariksi. Taiteen tekemisessäni tapahtuva loputon kehittyminen (negatiivinen tai positiivinen) kohti tuntematonta on minulle yhtä aikaa sekä raastavaa että antoisaa; pidän maalaa-
mista sekä runojen kirjoittamista sinä viimeisenä pohjana, jonne haluaisin antaa itse-

ni tipahtaa, mutta samaan aikaan haluan löytää ja kokeilla uusia tapoja yhdistää eri medioita toisiinsa.

Olen inspiroitunut äänistä kaupungeissa, mutta aion palauttaa tai antaa ne takaisin samalle kaupungille. Chileläisen runoilijan Pablo Nerudan runo 'Lippu' kertoo - tai luo mieleeni kuvan ja äänen, jossa on kitara tulella - hän tekee sen kaiken vain muuttamalla rivillään näin:

Iske kitarasi tuleen,
kohota se palavana:
siinä sinulle lippu.

2 OPINNÄYTETYÖN MENETELMÄT JA TAVOITTEET

Tässä opinnäytetyössä tutkin omaa taiteellista työskentelyäni autoetnografisella menetelmällä, jossa omat henkilökohtaiset ajatukset, kokemus ja tunnot ovat pääasiallisena tiedon lähteenä (www.xip.fi, 2020) (www.metodix.fi, 2020). Valokuvaaminen paikan päällä kuului omalta osaltaan dokumentointiin. Omat päiväkirjamerkinnot sekä muistiinpanot ovat olleet tärkeitä kokemusten ja ajatusten säilyttäjiä.

Kirjallinen opinnäytetyöni on taiteellinen tutkimus, jossa oma kokemukseni muun muassa äänten nauhoitusreissuilta ja yhteisnäyttelyn äänimaiseman rakentamisesta, kohtaa kriittisen pohdintani ja täten mahdollistaa taiteellisen identiteetin kehityksen

sekä lujittumisen. Peilaan omia ajatuksiani maailman menoon ja löydän sieltä yhtäläisyyksiä ja eriävyyksiä.

Tavoitteena on myös saada selvyttä siihen, miksi olen viime vuosina yhä enemmän alkanut työskennellä äänen kanssa ja jättänyt maalaamisen ja kuvanveiston lähes kokonaan pois. Opinnäytetyössäni pohdin myös ammatti-identiteettiäni ja ammattiroolejani, olenko kuvataiteilija vai äänitaiteilija – vai voinko mahdollisesti olla molempia yhtä aikaa.

3 ÄÄNIMAISEMASTA ÄÄNITAIDETTA

Tätä opinnäytetyötä tehdessä olen törmännyt kirjallisuudessa ja lehtiartikkeleissa kuvattuihin erilaisiin ääniteoksiin, äänitaiteeseen, ääni-installaatioihin ja äänimaisemamusiikkiin. Ihminen, joka tekee äänestä taidetta voi olla äänitaiteilija, äänisuunnittelija, säveltäjä, mediataiteilija, mutta myös kuvataiteilija, tai taiteilija, kuten minä edelleen itseni ymmärrän ja lokeroin. Voin tehdä äänitaidetta installaation osaksi, osaksi yhteisnäyttelyä tai itsenäiseksi teokseksi.

Olen silti harhaillut ja pohtinut identiteettiäni ja sitä mitä teokseni ovat ja mitä minä olen, kun teen ääniteoksen kuvataiteilijana tai taiteilijana taidegalleriaan. Mielestäni lopulta taiteilijalla eli teoksen tekijällä on vapaus sanoa teostaan ääniveistokseksi tai ääni-installaatioksi tai muuksi sellaiseksi kuin myös kutsua itseään haluamallaan nimikkeellä.

Äänisuunnittelija Ari Koivumäki kertoo artikkelissaan Maiseman äänittäminen ja esittäminen, (Järviluoma & Piela 2016, 181) erilaisia tapoja luokitella ja tunnistaa äänimaisema. Hän mainitsee ensimmäisenä, että äänimaisema koostuu ääniympäristönsään äänimaamerkeistä, perusäänistä sekä yksittäisistä signaaleista. Yksittäiset äänet ovat äänitapahtumia, jotka herättävät kuulijan kysymään mitä tapahtuu. Perusääni on

taustamaista eikä itsessään monesti kovin mielenkiintoista, ellei vertaile eri paikkojen taustääniä keskenään. Äänimaamerkit ovat kirkonkelloja, rautatieasemia tai jostain mistä paikan voi tunnistaa tarkasti.

Koivumäki luettelee artikkelissaan myös Bernie Krausen biofoniaan eli eläinten, esimerkiksi lintujen ääniin perustuva äänimaisema, geofonisen äänimaiseman eli elottoman luonnon ääniä sisältävä äänimaiseman, jossa voi koostua muun muassa tuulesta ja sateesta. Viimeisenä ja itselleni mielenkiintoisimpana hän mainitsee antropofonian, joka on mitä tahansa ihmisen luomaa ääntä tai äänimaisemaa; esimerkiksi tehtaiden surinaa, liikenteen melua tai puheen sorinaa. (Järviluoma & Piela 2016, 181)

Kirjassa *Äänen eXtreme* Petri Kuljuntausta kirjoittaa äänimaisemamusiikista seuraavaa: ”*Äänimaisemamusiikissa ilmaisun lähtökohtana on totaalinen soiva ympäristö tekstureineen. Säveltäjät taltioivat ... luonnonympäristöjen ja kaupunkitilojen äänellisiä kokonaisuuksia*” (Kuljuntausta 2006, 109) Äänimaiseman voi siis ajatella myös musiikkina. Hän kutsuu kaupunkitilojen ja luonnon ympäristöjen nauhoittajia ja nauhoitusten äänten järjestelijää säveltäjäksi, joka itseäni hieman hämmensi. En ole koskaan ajatellut taiteen tekemisessäni nauhoitetun äänen kanssa työskentelyä säveltämiseksi. Säveltäminen on siis nauhoitetun äänen kanssa työskentelevälle taiteilijalle sitä, että esimerkiksi nauhoituksesta otetaan paloja ja tehdään siitä kokonaisuus, eli taideteos - äänitaideteos. Taiteilija voi silti myös käyttää ääntä täysin täydellisenä, raakana muuntelemattomana nauhoituksena ja löytää siitä omaan työhönsä merkityksen.

Äänimaisemamusiikki on siis sitä, mitä on nauhoitettu jossakin paikassa. Se on suhtautumista todelliseen ääniympäristöön musiikkina. Nauhoitus jätetään sellaiseksi tai sitä muokataan vain niin vähän, ettei sillä ole lopputuloksen kannalta suurempaa merkitystä. Kuljuntausta mainitsee ranskalainen Luc Ferrarin *Presque Rien* no 1., joka on nauhoitettu jugoslaviaisessa kylässä vuonna 1970, mutta, jota on muokattu vain hieman äänen voimakkuuksien ja keston osalta. (Kuljuntausta 2006, 109)

Äänitaide voi myös olla kollaasin kaltainen teos; leikkaa ja liimaa tekniikalla tehtävää kokonaisuuden etsintää, jossa taiteilijan tavoitteet ja tarkoitukset täyttyvät. Äänen kanssa työskentelevälle taiteilijalle ääni on materiaalia siinä missä lehdistä leikatut kuvat voivat muodostaa kuvantekijälle taulun. Myös raa’an ja muokkaamattoman

äänen voidaan ajatella olevan ”*readymade*” taidetta, jota muun muassa Duchamp ja Dali tekivät veistoksillaan. (Nbaldrich www-sivut 2020)

Tässä opinnäytetyössä kuvatut omat äänitaideteokseni tai ääni-installaatiot ovat varmaankin lähimpänä tätä kollaasimaista äänen kanssa työskentelyä, johon myös yhdistyy sound walk -tekniikalla nauhoittaminen ja ympäristön äänten havainnointi. ’Sound walk’ eli äänikävely on havainnointimenetelmä, joka on kehittynyt äänimaisematutkimuksen yhteydessä 1970-luvun alussa. (Kuljuntausta 2011, 20) Sound walk -tekniikkaa voisikin mielestäni verrata siihen, kun taidemaalari lähtee ulos maalaamaan maisemaa.

4 TAITEILIJAIIDENTITEETTI ÄÄNESSÄ

4.1 Kuvan ja äänen yhteentörmäys

Aloitin kirjoittamisella, päädyin maalaamaan, lopetin maalaamisen, tein installaatioita ja veistoksia ja nyt 2019 – 2020 olen alkanut tehdä melkein pä yksistään ääniteoksia. Tie ääniteosten pariin on ollut salakavala tai tapahtunut vähintäänkin puoliksi vahingossa enkä ole varma, mitä tästä kaikesta pitäisi ajatella, sillä olen pitänyt maalausta ja runojen kirjoittamista täydellisempänä taiteen muotona ja ääntä jotenkin toisarvoisena. Tai ainakin niillä olen osannut sanoa kaiken sen, mitä olen halunnut. Voi tietysti olla niinkin, etten ole löytänyt äänellä sitä jotain mihin maalauksessa tai sanoilla olen päässyt.

Taidemaalarina oleminen tai eläminen - sellaiseksi tuleminen, tai varsinkin se hetki, kun maalaa, eroaa kyllä olennaisesti itselläni niistä hetkistä, mitä äänten kanssa työskentely on ollut. Maalarina olen aina joutunut sulkeutumaan omaan pieneen työhuoneeseen. Työhuone on vain pakko saada, jos haluaa maalata täysillä ja se olikin en-

simmäisiä asioita, joita tein, kun muutin takaisin Ouluun Kankaanpäästä vuonna 2016.

Maalarina olen aina tarvinnut sen tilan, jossa voi sotkea rauhassa, välittämättä lattialle ja seinille roiskuvista maaleista. Harkitut ja vahingossa hutaistut liikkeet, heiluminen kankaan edessä tuottaa lopulta sarjoja, jossa kokeilen erilaisen maalien sekoittumista, kuivumista, kerroksia - tekniikoita. En ole silti koskaan löytänyt omaa tekniikkaani maalaamisessa enkä varmaan koskaan osaakaan lukittautua mihinkään tiettyyn tapaan maalata.

Maalaaminen on ollut 'vain' kaaoksen järjestämistä jonkinlaiseksi kokonaisuudeksi tai monesti se on sattuman kautta syntynyt kuva, jolle olen löytänyt tarkoituksen jälkikäteen katsomalla kuvaa – etsimällä sieltä joku runollinen sana tai sanapari. Olen monesti myös kirjoitellut samalla pieneen vihkoon ajatuksia, jolloin teen yhtä aikaa runoja ja maalauksen. Maalauksen nimen löytämiseen tarvitsen myös siis kynän. Epämääräinen ihmismäinen hahmo tai kuva muistuttaa aina jotain – siihen on helppo löytää aihe sen ilmeestä - ja väri kuin väri, se on aina esimerkiksi kylmää tai kuumaa, jotain minun omaan todellisuuteen viittaavaa.

En tiedä silti olenko se minä itse vai joku muu. Ehkä jokainen teos on omakuva. Maalausten nimissä kuitenkin huomaan, että yritän ulkoistaa niiden aiheen tai teeman pois itsestäni; teoksilla on ollut vuosina 2017 ja 2018 muun muassa seuraavan kuuloisia tai näköisiä nimiä: Tekoäly, Auktoriteettiongelma, Ajatus, Superihminen ja Hai.

Viimeisimmissä maalauksissa on myös ilmestynyt enemmän taustaa ja maisemaa hahmon taakse. Ehkä sitä voisi äänissä verrata siihen taustameluun tai taustääniin ja maalauksen ihmismäinen hahmo on kuin se äänitapahtuma, joka kuvaan on jäänyt ja jonka kautta teosten nimetkin yleensä tulevat, sillä se on hallitsevana teemana keskellä kuvaa.

Äänet tulivat mukaan lyhyeksi aikaa taiteelliseen työskentelyyni vuonna 2017 Merkit-installaatiota tehdessä. Kyseiseen installaatioon kuului alun perin ääni, jossa kuuluu hälytysajoneuvon ujellusta, mutta äänen toteutus epäonnistui teknisten seikkojen

vuoksi. Joka tapauksessa aloin havainnoida kaupunkitilaa myös äänten kautta, kun aiemmin se oli enemmän visuaalista havainnointia. Jossain välissä minulla oli liikennemerkkeihin kohdistuva kiinnostus enkä voinut ummistaa silmiäni niiden osalta. En nähnyt mitään muuta kuin niitä, kun olin kävelyllä. Harmaassa kaupungissa liikenne-merkkien räikeät värit tuntuivat tunkeutuvan suoraan aivoon ja tajuntaan. Niiden värien hyökkäävyys tuntui vain pahentavan ja korostavan kaupungin rauhallista harmaata betonista maisemaa.

Kohtaus-nimisessä näyttelyssä vuonna 2019 minulla oli ensimmäistä kertaa yhtä aikaa maalauksia sekä installaatio, jossa ääni oli tärkeässä roolissa. Äänenä toimi kansaneläkelaitoksen aulassa nauhoitettu, odotusaulassa kuuluva piippausääni sekä hissin tasainen humina. Teoksen nimi olikin Kaupungin äänet.

Näin jälkeenpäin ajateltuna pidän Kohtaus-näyttelyn kokonaisuutta hieman sekavana. En tiennyt silloin, mitä olen tekemässä tai mihin suuntaan olen luisumassa. Seinillä roikkui öljyväreillä sekä akryylimaalilla maalattuja tauluja, joissa tuijotti abstrakteja ja ekspressiivisiä ihmishahmoja. Toisessa huoneessa oli myös naulattu roikkumaan kuulosuojaimia, jotka oli valaistuksen avulla 'kehystetty' sydämen sisään sekä kaksi kuulokkeista kuuluvaa puhesyntetisaattorin lausumaa äänirunoa. Kun aiemmin minulla oli ollut Oulun kaupungin teatterin näyttelyssä pelkästään maalauksia, oli harppaus ääneen ja hiljaisuuteen tai niiden käsittelyyn selvä eikä siitä ole ollut enää paluuta takaisin.

Vuonna 2020 tein myös muutamia selkouutisista inspiraation saaneita äänirunoja yhteisnäyttelyyn. Teokset kuunneltiin kuulokkeesta. Olin yhä enemmän kiinnostunut ja ihmetellyt kaupunkikuvassa näkyvää kuulokkeiden määrää. Teki melkein mieli laskea, moniko vastaantulija on estänyt 'luonnollisen' ääniympäristön kuulemisen ja valinnut haluamansa musiikin tai äänikirjan kuuntelemisen sen tilalle. Tuomas Lammi on kirjoittanut pro gradussaan kuulokkeiden käytöstä kaupunkitilassa seuraavaa: "... kuulokkeiden käyttäjien suhtautuminen muihin kaupunkilaisiin muuttuu ja heidän esteettinen suhtautumisensa omaan ympäristöönsä saa uusia piirteitä" sekä, että (kuulokkeiden käyttö) "... antaa käyttäjälle valtaa suhteessa oman ympäristönsä kokemiseen...". (Lammi 2015) Kuulokkeiden ja kuulosuojainten tutkiminen taiteessani jatkuu edelleen.

4.2 Kuvan (väliaikainen) kuolema

Kun lopulta sain hankittua itselleni kunnollisen nauhurin enkä enää käyttänyt puhelinta nauhoitukseen tunsin, että löysin uuden leikkikalun pensselin tilalle. Ehkä jo tämä uuden laitteen käsiin saaminen sai minut unohtamaan maalit ja pensselit tai olin vain kyllästynyt pienessä työhuoneessani työskentelyyn. Äänten kerääminen ulkoa tuntui niin omituisen vapauttavalta. Kun viimein huomasin sen, että nauhoittamillani äänillä voi olla potentiaalia osana installaation kokonaisuutta tai, että ääniympäristöstä nauhoittamani äänimaisema voi olla ihan yksistäänkin jo taideteos, tuntui että olen päässyt vankilasta vapauteen tai että lukkoja on avattu äänen kanssa työskentelyn saralla.

Vuonna 2018 osallistuin kahteen yhteisnäyttelyyn, johon laitoin ääniteoksen; Uusi hierarkia sekä Punaisen taivaan alla. Kummassakaan näyttelyssä ei enää ollut maalauksia. Uusi hierarkia -näyttelyssä käytin ensimmäistä kertaa myös kuulokkeita teoksessa, jonka nimi on HILJAISUUS!. Kuulokkeista kuului hiljaista naurua sekä kuiskaamalla lausuttu kirjoittamani runo koulukiusaamisesta, joka oli siihen aikaan nostettu esille medioissa:

”

Näkökulma

Hiljaisuus ja valta

Hiljaiset hyväksyjät enemmistönä

Kärjessä kiusaajat ja pohjalla kiusatut

Sosiaalinen hierarkia

”

Tässä vaiheessa taiteellista työskentelyäni äänen ja lausutun runon yhdistäminen esimerkiksi installaation osaksi oli jo suhteellisen helppoa ja mutkatonta, mutta se, että ääni soisi yksistään ilman sitä tukevia maalauksia, installaatiota tai sanoja tuntui täysin mahdottomalta ajatukselta. Ehkä vierastin sitä senkin takia, että jos ääniteos on yksistään tilassa, niin teos alkaa muistuttaa enemmän musiikkia ja se kadottaa jotain kuvataiteilijan tekemälle taiteelle tyypillisiä piirteitä. Aloin pelätä, että muutun äänitaiteilijaksi tai vielä pahemmin äänisuunnittelijaksi. Haluan kuitenkin edelleen titu-

leerata itseni kuvataiteilijaksi, vaikka viime aikoina olen ollut äänen kanssa vahvasti tekemisissä.

Luulin jo tipahtaneeni pois kuvataiteilijan tittelin alta ja käväistä äänisuunnittelijan puolella, kun Heidi Stålnacke pyysi 2019, että tekisin hänen installaatioonsa, Hei hei mustalintu äänimaiseman Kajaanin taidemuseoon. Eli tein taideteokseen äänen. Ehkä sen tueksi tai sen osaksi, en ole varma. Kuitenkin helpotuksekseni huomasin Oulun taiteilijaseura -63 ry:n tiedotteissa ratkaisevan sanan ”luoda”. (Oulun taiteilijaseura -63 ry:n www-sivut 2020) Kuvataiteilija luo ja äänisuunnittelija suunnittelee. Myös Punaisen taivaan alla näyttelyn lehtiartikkelissa mainitaan: ”Taustan koko näyttelylle luo..” kun kirjoittaja kertoo ääniteoksestani Aallot. Silti ääniteos jää yhteisnäyttelyssä taustaksi.

Lisäksi luulen myös, että Heidi myös pyysi tätä minulta kuvataiteilijana kuvataiteilijalta, mutta muistan jossain baarikeskustelussa jonkun kutsuneen minua äänisuunnittelijaksi. Huomaan nyt, että asia on selvästikin jäänyt vaivaamaan minua ja ehkä laukaissut identiteettikriisin.

Mutta jostain syystä varsinkin materiaalien ja taiteen tekemisessä käyttämäni teknikoiden vaihdokset johtavat identiteettikriiseihin, joiden kanssa pitää kai vain tulla toimeen. Ehkä paluu juurille tai siihen, mistä kaikki on lähtenyt voi nollata kriisit, eli minulla se tarkoittaisi maalaamisen uudelleen keksintää, tai maalaamisen tuomista yhdeksi osatekijäksi tämän hetkiseen taiteelliseen työskentelyyn. Äänen ja maalin sekoittaminen keskenään yhteen teokseen voisikin olla seuraava projekti. Oman taiteellisen työskentelyn kyseenalaistaminen ja uusien materiaalien tulva tekemisessäni kuitenkin loppujen lopuksi on ollut palkitsevaa ja eteenpäin vievää enkä voi enää kuvitella itseäni jumittavan maalaamaan tauluja tai vääntämään kipsivalua ainakaan koko elämän ajaksi.

Punaisen taivaan alla yhteisnäyttelyssä vuonna 2018 minulla oli kaksi teosta, joista toinen oli ääniteos nimeltään Aallot, joka oli vapaasti tilassa kuuluvaa ääntä. Toinen teos oli installaatio Valinta, jossa on jalustalle nostettu punainen ämpäri, josta voi ottaa kuulosuojaimet ja suojautua tuolta toiselta teokselta kuurouttamalla itsensä. Ämpärin yläpuolella on myös kyltti, jossa lukee ”Käytä kuulonsuojaimia!”. Kyltti on

jäännä ajalta, jolloin olin kiinnostunut liikennemerkeistä ja niiden vaikutuksesta kaupunki ympäristön visuaaliseen ilmeeseen.

Kyseisiä teoksia tehdessä mietin, että ovatko ne yksi ja sama teos vai erittelenkö ne toisistaan. Päädyin lopulta erittelemään äänen omaksi teoksekseen ja siirtämään sen eri huoneeseen, koska Aallot teoksessa oli jo itsessään mielestäni tarvittavan voimakaat elementit (puheensorinaa, aaltojen kuohuntaa) näyttelyn teemaa kohti. Yhteisenä teemana oli ajankohtaisesti maahanmuuttoon liittyvät asiat. Kaikki ne vaikeudet, kun ihminen joutuu lähtemään henkensä uhalla ylittämään merta.

Pidän Punaisen taivaan alla -näyttelyä omalta kohdaltani käänteen tekevänä aikana siinä, että huomasin niitä elementtejä, mitä äänellä voi tehdä ja mitä siltä ei voi odottaa. Tuntui että, jos äänitaideteoksen haluaa olevan yksittäinen oma teoksensa yhteisnäyttelyssä, niin sen on oltava kuulokkeissa. Taustalla kuuluva ääni leimataan heti tunnelman luojaksi ja muiden teosten kokoajaksi tai liimaksi yhteiseen teemaan. Tunnelman luojana ja kokoajana ääni tietysti myös löytää oman paikkansa.

5 ÄÄNI-INSTALLAATIONI TOTEUTUS

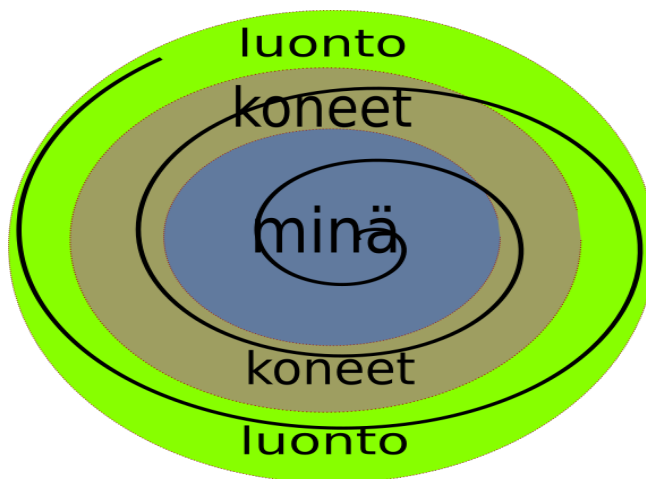
5.1 Ihmisten ja koneiden ääniin sukeltelu (nauhoittaminen)

Puistoissa ja metsissä kävelyiden äänittäminen oli aluksi minulle vain harrastus tai jotain, jolla pääsin ehkä hieman lähemmäs ihmettelemään luonnon tapahtumia ja ilmiöitä. Nauhurin kanssa kun joutuu monesti menemään todella lähelle, jos haluaa tarkkoja ääniä pienistä asioista. Puiden suhinan tai meren äänten nauhoittamisen kautta saan talteen äänimaisemia, jossa on jotain itselleni tärkeää, ehkä muistoja tai 'vain' jonkin itselleni merkityksellisen hetki, jonka olen tuntenut olleen tärkeä tai kiinnostava. Yhtenä yönä juoksin koiran sekä nauhurin kanssa parin kilometrin matkan asunnoltani meren rannalle, kun kuulin ikkunasta, että ukkonen oli tuloillaan.

Toisella kertaa äänitän nuotiota tai sitä niin sanottua hiljaisuutta jossain vaellusretkellä. Luonnon äänen nauhoittamista kuitenkin häiritsi monesti jokin kaupungin ja ihmisen tuottama kohina tai piipitys - jopa vaatteiden suhina tai oma hengitykseni.

Lopulta aloin enemmän ja enemmän kiinnostua myös ihan tavallisista arkipäivän äänistä lähelläni. Esimerkiksi kotona eri kodinkoneiden ja laitteiden yhteen sulautunut suhina ja roplotus alkoivat kuulostaa kiehtovilta, varsinkin jääkaapin äänet toisesta huoneesta kuunneltuna, muistuttivat välillä pelottavankin hyvin kaukaisen ihmisryhmän sorinaa. Nauhoitin pimeässä pyykkituvassa rauhoittavien koneiden pyörimistä ja painoin hississä jokaisen kerroksen nappia, jotta hissi pysähtyisi kerrokseen ja jättäisi sen omat äänensä nauhuriini. Kaikki nämä kerrostaloelämän arkiset äänet jotenkin rauhoittavat ja poistavat mielestäni yksinäisyyttä tai jotain kaipuuta.

Tunsin näin olevani luonnon sekä koneiden äänien kanssa yhteisessä pyörteessä. Kaupungissa ja kerrostalossa asuvana kuulen varmasti enemmän koneiden ääntä kuin luonnosta lähteviä rauhoittavia liplatuksia, suhinoita tai havinaa.

Kuvio 1. Luonto, koneet ja minä.

Luonnon ja koneiden (kaupungin) jakautuminen omiksi alueiksi kumpuaa itselläni siitä, että toinen on niin sanotusti luonnollisia ääntä ja toinen keinotekoisia tai mekaanisia. Nykyihminen, tai ainakin minä, koen olevani kahden voiman keskellä, joista toisen ihminen on itse luonut ja toinen on aina ollut ja jota hän on lopulta itsekin osa. Sijoitin silti luonnon kauemmas minusta, sillä se kuvastaa paremmin sitä, että koneet ja kaupunki ovat jotain tunkeilevaa ja tiellä olevaa – pahimmillaan häiritsevää

melua ja vaaraa. Näin huomaankin meneväni taiteilijana kohti sitä, joka minua häiritsee tai ahdistaa, vaikkakin se samaan aikaan myös jollain oudolla tavalla myös kiehtoo tai vetää puoleensa.

Löysin siis luonnon ja koneiden äänien nauhoittamisen kautta kaupungin, jossa elän. Oulun kaupungin meren läheisyys ja sen tuuli on mielestäni voimakkain luonnonvoima, josta olen nauttinut mutta myös joutunut sen piiskaamaksi. Kaupunki tuntuu olevan äänimaailmaltaan sekä luonnon että luonnottoman sekamelska. Tuuli osana luontoa monesti myös pilaa äänitystilanteet, sillä minun omistamilla vajavaisilla laitteilla se tunkeutuu läpi ja tekee tallenteesta puuroa.

Lähdin kuitenkin lopulta nauhoitusretkille julkisiin tiloihin; ostoskeskuksiin, joissa kuuluu rauhoittavaa taustamusiikkia, liukuportaiden kolinaa sekä oikeiden ihmisten epäselvää puheen sorinaa. Nauhurina käytin Zoom H4nPro -laitetta, jonka asetin johonkin lepäämään ja kuuntelemaan tilan ääniä. Aikaisemmin olin käyttänyt ensimmäiseen puhelinta. Joskus jännitin ja nauhoitin salaa taskusta.

valokuva 1. Kätevä pieni nauhuri.

Äänitystilanteessa, jossa on paljon ihmisten aikaan saamaa kaoottista hälyä, mutta tarpeeksi yksittäisiä kohtauksia (esimerkiksi askeleet tai yskiminen), jolla ei ole sel-

vää tempoa tai rytmiä, lopputulos tuntuu muuntautuvan äänenä toiminnaksi ja jopa juoneksi, jonka voi lopulta kuvitella, kun äänitettä kuuntelee.

Huomasin myös, että äänellä, jonka voi ajatella olevan tapahtuma (äänitapahtuma) on, taustansa, jossa se on ja suunta kuten kuvallakin esimerkiksi diagonaalina tai sommitelmana. Siten tämän taustan eteen tulee odotettuja ja ei odotettuja kolinoita tai muita ääniä ikään kuin näyttelemään hetkeksi osansa, jonka jälkeen tausta jälleen ottaa vallan. Tausta ei kuitenkaan koskaan kokonaan täytä mieleen syntyvää tilaa. Tai jos täyttäisi, ääni olisi varmaan yhtä monotonista piippausta ilman vaihteluja tai variaatiota.

Kaavio 2. Kuvaus siitä, miten koen äänet silmät kiinni.
Alan Beckiä mukaillen.

Kuvio 2 on oma versioni tai tulkinta Alan Beckin kolmiportaisesta todellisten äänten äänimaisemasta. (Aro, Viljanen. 2006, s. 170) Hän kuvailee tulipaloa, jossa äänimaisema syntyy kolmen eri kerroksen yhteenliittymänä; etualan äänet, kontekstuaaliset äänet ja taustaäänet tuottavat koettavan äänimaiseman. Palosireeni etualalla, huudot ja kaaos ja kaiken takana taustaäänet, joihin kuuluu esimerkiksi kaupungin humina

tai liikenne. Beck on tutkinut muun muassa radiokuunnelmien ja ohjelmien ääniä, äänen teoriaa sekä näyttelemistä.

Äänen kuunteleminen, tai varsinkin taiteellisen ääniteoksen, kuunteleminen on mielestäni myös suuremmin aikaan sidottua toisin kuin kuvan katselu. Ääniteos koetaan sen oman sisäisen ajan hetkissä, jota kuva ei voi antaa, ellei se matkusta ajassa taaksepäin. Äänen kautta pystyn kuvittelemaan paikallaan olevan ajattoman kuvan, mutta myös sen alati muuntautuvan liikkeen. Kun nauhoitusta kuuntelee eteenpäin voi nähdä tilan kuvana ja pelkistää sen muuntuvaksi geometriseksi tanssiksi mielessä. Mielen, jolla on jo omat kuvionsa ajatuksina valmiina, mutta jotka alistuvat äänen vaikutukselle tai osallistuvat sen kanssa keskusteluun. Nauhoituksia kaupungin menosta ja äänimaisemia kuunnellessa muistan myös joitain ääniä ilman, että olen nähnyt niiden lähdettä. Voin ennakoida, että kohta tulee se tilanne, jolloin joku käveli takaani; näin näen tai kuvittelen ne kengät ja jalat, joita en oikeasti ole koskaan nähnytkaan.

Äänitapahtumien kenttä on taustaa pienemmässä roolissa varsinkin, jos kolahduksia, yskähdyksiä tai muita piippauksia ei ole tarpeeksi tai se on puuroutunut kohinaksi ja täten on lähempänä taustamelua kuin yksittäistä tapahtumaa. Äänitapahtumien kenttiä voi luonnollisesti olla myös kaksi kuten ihmisellä on korviakin, jolloin stereona kokeminen on mahdollista ja suunta syntyy ilmiselväksi.

Monona eli yhdestä lähteestä kuunnellussa äänessä on mielestäni vain kohtisuoria tapahtumia äänenvoimakkuuden vaihtelun avulla. Näin tapahtuu varsinkin abstraktilla tai tuntemattomilla äänillä, jota kuuliija ei tunnista, mutta jos kyseessä on esimerkiksi lentokone tai auto, suunnan tai tason voi päätellä tai kuvitella kokemuksella.

Julkisilla paikoilla nauhoittaminen osoittautui itselleni hieman hankalaksi, koska en monestikaan uskaltanut ottaa jalustaa mukaan ja asettua paikoilleni - ottamaan sen taiteilijan roolia muiden keskellä. Helposti Oulussakin näkee isojen ostoskeskusten sisätiloissa kameran ja objektiivin kanssa kulkijoita, jotka napsivat kuvia eikä kukaan mitään siitä varmaan välitä, mutta nauhurin kanssa heiluja voi olla ehkä hieman erikoisempi tilanne. Vältän tietenkin aina nauhoittamasta mitään selvää ihmisen puhetta ja keskityn äänten yleistilaan tai tilanteeseen, jonka ääni on kyllä ihmisten luoma, esimerkiksi tiskaaminen nuudeliravintolassa, mutta puhetta en halua nauhalle.

Muutaman kerran kävelin kauppaan nauhuri povitaskussa ja sainkin hienoja tilanteita nauhalle. Esimerkiksi kun myyjä järjestee sipsipusseja ja kassakoneet piippaavat taustalla - mutta nauhoittaminen alkoi lopulta tuntua siltä, että kuin olisin jotain tästä kaupasta varastamassa. Tietääkseni monissa päivittäistavarakaupoissa kuvaaminen on kiellettyä – kerran minulle on tultu sanomaan siitä, kun kuvailin hedelmäosastolla värejä, mutta en tiedä miten on nauhoittamisen laita. Joidenkin kauppojen ovissa myös joskus törmännyt tarraan, jossa kielletään kameran käyttö suoraan. Äänen nauhoittaminen taitaa olla niin marginaalia tekemistä, ettei sitä ole vielä ainakaan omaansa keksitty. Toisaalta nykyään kaikilla on nämä laitteet taskussaan.

Kauppakeskusten ja kauppojen äänimaailma on myös osin suunniteltua, sillä musiikit, jotka siellä soivat on ajastettu niin, että sopivan tempoinen musiikki on tiettyinä vuorokauden aikana. Kuulin sattumalta tempojen ja musiikkien valinnoista kauppakeskuksiin Juho Kankaanpään juontaman Kulttuuriykkösen jaksossa, jossa oli mukana Mall Voice -yrityksen toimitusjohtaja Olli Gestranus sekä Heikki Uimonen, joka on tutkinut ääniympäristöjä ja niiden muutoksia. (Yle, kulttuuriykkönen 2020)

Luulen, että tempo ja melodiat tai niiden puute vaikuttavat samoin myös galleriassa kävijään. Sain kyseisestä ohjelmasta ideoita, jotka päättyivät myös lopullisiin teoksiin, mutta halusin ajatella ostoskeskuksen tilalle galleriatilan ja musiikin tilalle äänitaideteosta, joka on alunperin nauhoitettu kaupunkitilassa ja viimeistelty editoinnissa kollaasimaiseksi ääni-installaatioksi.

Ostoskeskusten sisällä joutuu väistelemään kaiuttimia, jos en halua nauhalle ainaakaan mitään musiikiksi tunnistettavaa ääntä. Kaukainen jumputus kuuluu silti joskus asiaan. Myös hajuaisteihin vaikutetaan ostoskeskuksissa, puhumattakaan visuaalisesta vaikuttamisesta esimerkiksi sillä, että hedelmät ovat aina ensimmäisenä - ehkäpä, jotta asiakas hämmästyä tai säikähtää harmaasta ulkoilmasta tultuaan värien paljoutta ja näin pysähtyy kaupassa käymisen moodiin. Myös musiikilla halutaan asiakkaan joko rauhoittuvan tai kiihtyvän.

Kahvilat ja muut suljetut pehmeän kuuloiset tilat ovat mielestäni ehdottomasti parhaita paikkoja, jos haluaa saada talteen puuromaista puheensorinaa, mutta sen onnis-

tuminen edellyttää sen, että tilassa on tarpeeksi ihmisiä ja että olen itse tarpeeksi kaukana seuraavasta ihmisestä. Näin saan nauhalle sitä niin sanottua valkoista kohinaa muistuttavaa rauhoittavaa ääntä - englanniksi *white noise*, jota voi kuunnella esimerkiksi internetistä, jos haluaa rauhoittua ja eristää itsensä kokonaan omaan kuplaansa peittämällä ympäristön äänet kohinalla.

Huomasin kahviloissa nauhoituksien kautta myös jonkun oudon samankaltaisuuden ihmisten puheensorinassa sekä meren tai veden äänissä - varsinkin kun sataa kaatamalla. Kaikki nuo luonnosta lähtevät kohinat lähenevät koneellisesti tehtyä *white noisea*, mutta eivät tuskin koskaan voi olla mitään niin kuollutta tai niin täydellisesti peittävää.

Nauhoitusreissujen paisuessa ympäri kaupunkia ajauduin lopulta muutamien erilaisien tehtaiden, satamien, moottoritien, junaradan ja rakennustyömaiden laitamille. Ehkäpä ne vetivät puoleensa myös siksi, että niistä tuntui tulevan se kovin melu tai kohina – ts. häiriö, johonkin – minuun tai luontoon. Tuo häiriö osoittautui puoleensavetäväksi voimaksi. Olin monesti myös liikkeellä autolla ja äänitinkin myös ajamista: tuulilasin pyyhkijöiden liikettä lasin pinnalla, sadetta joka ropisi auton kattoon ja ilmastointia, josta sai todella aidon kuuloista tuulta, kun väänteli ilmastoinnin voimakkuuden säädintä edestakaisin sopivalla nopeudella.

Yöllä, kun muut liikenteen ja lintujen (häiriö)äänet ovat vähimmillään, voi parhaiten hiljentyä kuuntelemaan vaikuttavaa majesteettisen näköistä, punaisilla ja oransseilla valoilla valaistua tehdasta ja saada siitä sen olemuksen täydellisimmin tajuntaansa. Mietin että, jos näkisin pelkästään kuvan tästä tehtaasta, jota kuuntelen ja katson, niin kuinka paljon siitä jäisi kokematta. Entä jos kuulen vain äänen.

Tulikin mieleen että, jos tehtaalta ottaisi äänen pois, olisiko efekti sama kuin, jos katsoisi elokuvaa ilman ääniä. Ääni on tunnelman luoja yhtä lailla kuin valokin – minulle ehkä enemmänkin. Varsinkin jos äänen poissaolon tietää, kokemus jää tyhjäksi ja laimeaksi. Elokuvaohjaaja Gorki Glaser-Muller pohtii varovaisesti kirjoituksessaan Sokea vai kuuro? (Aro & Viljanen 2006, 46), sitä kumpi on voimakkaampaa elokuvan katsomisessa ja kuulemisessa, ääni vai kuva. Hänen mielestään äänellä on enemmän ”totuusarvoa” kuin kuvalla. Ääniä on vaikeampi ymmärtää väärin. Kirjoituksen-

sa lopussa hän kallistuukin varovaisesti äänen ylivertaisuuden kannalle väittämällä, että ääni on demokraattisempi kuin kuva ja että se vapauttaa vastaanottajan luomaan omat sisäiset kuvansa.

Äänitaiteilija, säveltäjä ja äänistä kirjoja ja monia artikkeleita kirjoittanut Petri Kuljuntausta kertoo myös häiriöäänten houkuttelevuudesta (taiteellisesti) artikkelissaan Äänellä on värinsä (Aro & Viljanen 2006, 291). Ilmeisesti edelleen keskeneräisessä projektissaan *Sibeliuksen Sinfoniat*, jossa hän haluaisi poistaa kaikkein vanhimmista Sibeliuksen teosten nauhoituksista musiikin ja jättää omaan teokseensa Sibeliuksen musiikkia ”pahoinpitelevät” häiriöäänet, jotka ovat syntyneet naarmuista levyjen pinnassa. Monesti nauhoitusretkillä löytääkin jotain yllättävää tai mielenkiintoista juuri häiriön tai sattuman kautta.

Maalausteline on siis vaihtunut kamerajalustaksi, johon nauhuri on ruuvattu kiinni ja suunnattu kohti tehtaan putkia ja rakenteita. Kun painan nauhuristani recording -nappia, jähmetyn paikoilleni ja jään kuuntelemaan. En voi liikkua askeltakaan, sillä haluan että nauhoitus on täysin puhdas - ilman jälkeä minusta. Pienikin liike aiheuttaa suhinaa, jonka kyllä huomaa nauhoitusta kuunnellessa. Myös hengitykseni muuttuu pinnallisemmaksi, kun jännitän tilannetta. En tiedä tarkalleen, mistä kohdasta mikäkin tehtaan ääni tulee, sillä alueella liikkuu myös autoja ja veneitä. Nauhoittelen eripituisia pätkiä vaihtaen hieman paikkaa, jotta äänet eivät olisi aivan samoja. Nauhoitan myös yhden pidemmän nauhoituksen. Tehtaan junnaava surina on silti jokaisessa äänityksessä tunnistettava. Saan nauhoitettua myös muutamia yksittäisiä selvästi taustasta erottuvia äänitapahtumia.

Valokuva 2. Valokuva paikasta, jossa äänitin tehtaän suhinoita ja kolinoita.

Valokuva 3. Yöllinen nauhoittelu, kuva toiselta puolelta kaupunkia.

5.2 Äänitaideteoksen työstäminen (editointi)

Minulle ääni-installaation valmistuminen nauhoituksen kautta edellyttää siis sitä, että ääni ensin löydetään nauhoittamalla ilman efektiä. Pessi Raution Taide-lehden artikkelissa hän kuvailee Anni Laakson kautta veistoksia, jotka ovat ”... installaatiomaisesti levällään, ja siinä on oltava löydettyä materiaalia” ja että (teos) ”ottaa galleriatilasta tilaa itsensä sisään, tekee gallerian huonetilasta omaa ilmaisuaan.” Aivan sa-

moin mielestäni myös ääni on löydettyä materiaalia kuin puun oksa tai kivi. Samoin ääntä voi muokata kuten kiveä tai puuta.

Kun olen purkanut äänitykset nauhurista tietokoneelle, alkaa itse tallenteiden tarkempi kuuntelu kuulokkeilla, niiden tutkiminen, pilkkominen ja turhien ja mielenkiintoisten äänten erottelu toisistaan. Kun nauhoitustilanteissa annan mikrofonin olla päällä pahimmillaan puolikin tuntia yhteen soittoon, saattaa tiedostojen perkaaminen olla joskus isokin urakka.

Parhaat kohdat kyllä muistaa tai sen voi yleensä tunnistaa piikistä kun äänen on saanut sen raidalleen ohjelman sisään. Yksi pidempi käsittelemätön ääniraita, joka on nauhoitettu souteluretkellä Oulun Öljysaarella näyttää tältä:

Käyn läpi pelkästään niitä muunnoksia, joita Uppoaminen näyttelyn teokseen ”Tehdas hengittää” raakaääniin tein. Näyttelyssä on silti kaksi erillistä ääni-installaatioita eri huoneissa.

Tehdas hengittää niminen ääni-installaationi on siis monen erilaisen äänen summa. Teosta voisi ehkä kutsua myös äänikollaasiksi, jossa on monta eri raitaa yhdelle samanlaiselle äänelle, jota toistetaan monta kertaa peräjälkeen. Teos on muutenkin tarkoitus olla näyttelytilassa niin sanotusti *looppina*, (eng. loop) eli teos on ääni, joka alkaa aina alusta uudelleen, jolloin kokonaispituus menettää merkityksensä eikä sitä tarvitse mielestäni merkitä esimerkiksi näyttelyn teosluetteloon, vaan kuulija saa itse päättää kuinka kauan haluaa sitä kuulla, ts. kuinka kauan hän näyttelytilassa tai äänilähteen vaikutus piirissä viettää aikaansa.

Itse en ole niin tarkka muutenkaan näiden asioiden kanssa, vaikka toisaalta, jos koki ja haluaa kuulla tämän teoksen jokaisen yksityiskohdan, on näyttelytilassa pakko harhailla vähintään viisi minuuttia ja 20 sekuntia, sillä pisin ääni, joka teoksessa on - on nauhoittamaani tehtaan sirinää, josta löytyy omat pienen pienet vaihtelunsa esimerkiksi äänenvoimakkuudessa. En myöskään maalarina odota, että tauluja pitäisi tulkita suurennuslasilla.

Jokaiselle itsenäiselle raidalle olen valinnut vain yhtä ääntä, joka on poimittu pidemmästä nauhoituksesta. Jokaiselle raidalle voi lisätä efektejä; esimerkiksi kaikua, kohinaa tai vaihtaa sävelkorkeutta. En kuitenkaan kovinkaan paljon itse ole ääniteoksia tehdessä halunnut mässäillä efekteillä, sillä niiden liiallinen käyttö vie teoksen monesti sekavaan tunnelmaan. Mielestäni jo äänten pilkkominen on tarpeeksi voimakasta muokkaamista. Keinotekoinen kaiku tai muu vääristynyt äänioperaatio - epätodellinen ääni ei ainakaan tähän teokseen kuulunut. Tuntuu, että haluan säilyttää valmiiseen teokseen mahdollisimman todentuntuisen kopion siitä, mitä olen itse kuullut eri paikoissa nauhoitusretkilläni.

Ääni-installaation lopullinen tulema on kollaasimainen. Tämä äänen pilkkominen ja toiston luominen tuo teokseen jo riittävän epätodellisen olon, vaikkakin ehkä ei niin pitkälle ettei teosta voisi kuvitella tapahtuneen juuri niin kuin sen lopulta galleriassa kuuleekin. Myös Tehdas hengittää -teoksen nimi on jo mielestäni tarpeeksi epätodellinen - tai runollinen, jotta kokija voi päätellä nimen kautta, ettei teos ole aivan täydellisesti tästä maailmasta vaan myös sen nimi on luomassa jotain teoksen omaa kuvaansa.

5.3 Ääni-installaatio galleriatilaan

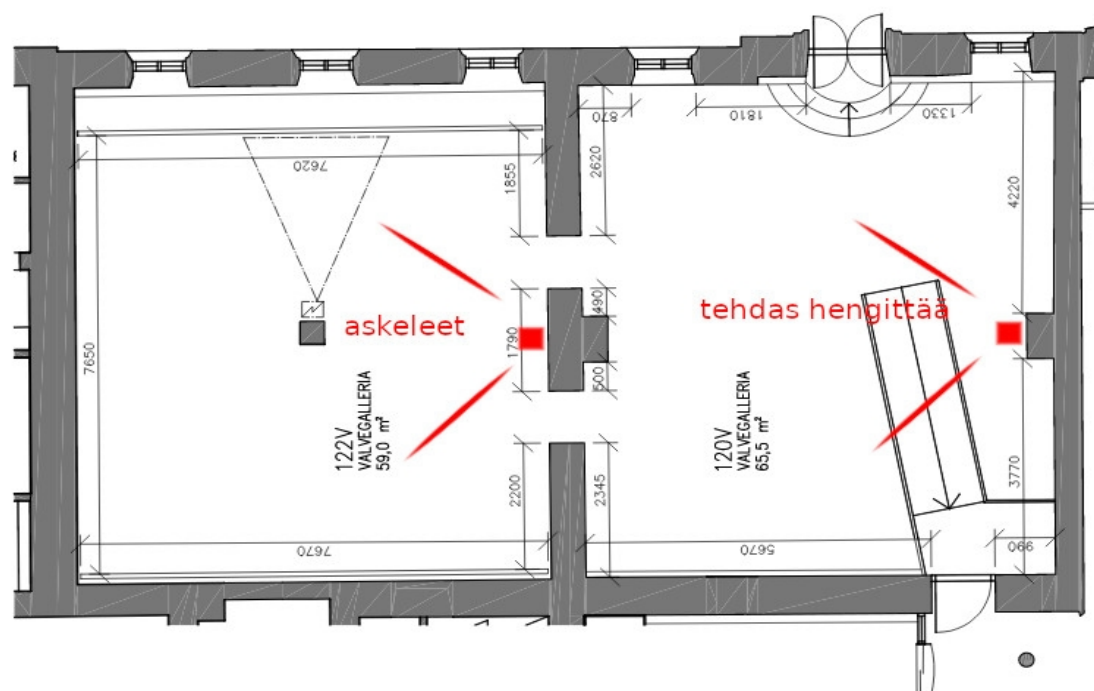
Kesällä 2020, kun kokoonnuimme pohtimaan näyttelyämme Eija Hirvosen sekä Johanna Pöykön kanssa, minulle alkoi valjeta omien teosten määrä ja luonne. Päätin, että Valve -galleriaan tulee kaksi erillistä ääniteosta tilaan kuulumaan vapaasti. Galleriassa on kaksi huonetta, niin sekin vaikutti heti teosten määrään. Aluksi kuitenkin pohdin jopa niin, että laitanko tilaan myös kuulokkeista kuuluvia erillisiä teoksia, mutta jätin ne pois lähinnä koronan takia. Myös Pia Hentusen antama tehtävä sekä kokoontuminen ja keskustelut muiden taiteilijoiden kanssa johti monen mutkan kautta näihin ajatuksiin ja päätöksiin. Yleensäkin minulla käy monesti niin, että näyttelyn deadlinea ja avajaisia lähestyessä teosten määrä supistuu, vaikka näyttelyhaussa tai suunnitelmassa olisi ollut isompiakin hahmotelmia. Alun perin olin hakenut näyttelyyn kolmella teoksella, joissa olisi ollut myös kuulokkeet ja muuta materiaalia, mutta Pia Hentunen ehdotti, että teen näyttelyyn äänen tilaan soimaan ilman kuulokkeita tai muuta rakennelmaa äänen ympärille.

Kun Valve -galleriaan astuu ovesta sisään, laskeudutaan ramppia pitkin ensimmäiseen huoneeseen. Toiseen huoneeseen pääsee kahdesta eri kohtaa. Tällaisten äänteosten tai ääni-installaatioiden ripustaminen eroaa kyllä merkittävästi esimerkiksi taulun tai veistoksen ripustamisesta. Ääniteoksille, jotka tulevat kuulumaan yhdestä suunnasta avoimeen tilaan, täytyy myös miettiä tarkkaan omat paikkansa. En silti ole mikään akustiikan ekspertti ja meninkin vain kokeilemalla eteenpäin.

Oli kuitenkin helpotus, kun saimme tilan lattialle maton, jolloin ääni ei ehkä niin paljoa kaiu vaan imeytyy tilan mattoon ja pehmentää tunnelmaa. Kun kyseessä oli yhteisnäyttely kahden muun taiteilijan kanssa, tietysti myös muiden teosten ripustustekniset asiat ja teosten koot vaikuttivat minun teosten paikkoihin - ratkaisevastikin. Löysin äänille paikat lähinnä muiden teosten alkuripustuksen kautta, enkä edes ollut ensimmäisenä päivänä ripustamassa, sillä halusin antaa Johannalle ja Eijalle sen tilan ja ajan, jotta heidän teokset asettuvat suurin piirtein omille paikoilleensa. Omat teokseni eivät vie niin paljoa pinta-alaa. Molemmista huoneista olisi silti löytynyt kaksi eri paikkaa, jonne äänet olisi voinut asentaa. Edempänä löytyvästä pohjapiirustuksesta voi nähdä, että sain jalustoille sekä kaiuttimille paikan, jossa teosten voi ajatella olevan symmetrisesti aseteltuna galleriatilaan, kuitenkin niin että Tehdas hengittää

teoksen ääni vaeltaa perimmäiseen huoneeseen päin, mutta Askeleet teos jää vangiksi eikä suuntaudu gallerian alkupäätä tai sisääntuloaukkoa kohti.

Ääniteokseni materialisoitui siis kaiuttimiksi sekä jalustoiksi, jotka olen seuraavassa kuvassa merkinnyt punaisilla neliöillä. Äänen suuntaa kuvastavat punaiset viivat, jotka tarkoittavat myös vasenta ja oikeaa kaiutinta. Jotkin ääniraidoista on suunnattu toistumaan vasemmasta ja toiset oikeasta kaiuttimesta, jotta ääni liikkuisi tilassa paremmin. Tarkoituksena on, että kun tilassa kävelee voi törmätä eri ääniin eri kohdassa galleriaa. Lähes neliön muotoiset tilat mahdollistavat tai pakottavat kokijan liikkumaan tilassa ympyrää. Toisessa huoneessa on myös keskellä pylväs, joka oikeastaan jo yksistään pakottaa galleriassa kävijän kulkemaan niin.

Kuvio 3. Pohjapiirros ja teosten paikat.

Jalustojen sekä kaiuttimien tönöttäminen gallerian seinän vieressä näytti aluksi todella omituiselta ja tuntui orvolta. Tuntui, että onko tämä teos edes vielä täällä, vaikka se on jo löytänyt oman paikkansa muiden teosten keskellä ja ääni kuuluu tilan jokaisella neliösenttimetrillä. Lopulta, kun yhdessä muiden taiteilijoiden kanssa valaistiin spoteilla teokset eli minun kohdallani jalustat sekä kaiuttimet, niin vasta sitten tunsin, että ne ovat löytäneet paikkansa. Ehkä muutenkin sitten vasta ajattelin, että tämä on taidetta. En tiedä kykenenkö edes sanoin kuvaamaan sitä hetkeä ja tunnetta, kun

kaikki palaset lokahtavat kohdillensa taidenäyttelyä ripustaessa. Ehkä saman tunteen voi saada, kun sisustaa asuntonsa uuteen järjestykseen. Näyttelyiden ripustaminen on muutenkin ollut itselleni hyvin antoisaa, monesti miltei rituaalinomaista tai meditatiivista puuhaa enkä ole varma onko se vieläkin taiteen tekemistä vai vain ripustamista. Yhteisnäyttelyssä tämän kaiken voi vielä tuntea muiden kanssa yhdessä. Se tyydytyksen ja onnistumisen tunne, joka lopuksi huipentuu siihen, kun kaiken sen vain jättää silleen. Silleen jättäminen vapauttaa – kun on lopulta luovuttava niistä teoksista ja niihin liittyvistä tunteista ja muistoista ja annettava sen olla yksin siellä irrallaan minusta ja vieläpä muiden koettavana.

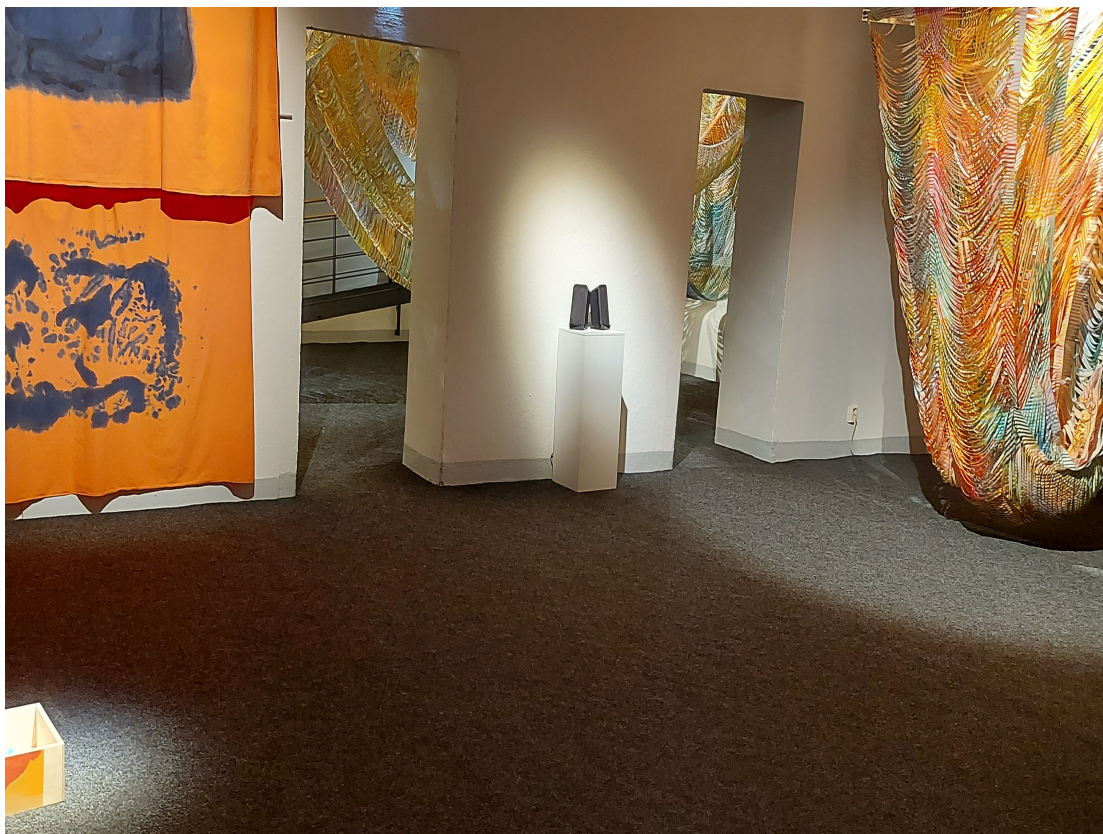

Valokuva 4. Ääni on löytänyt paikkansa.

Kun ääni valtaa koko huoneen, sitä ei pääse karkuun mitenkään muuten kuin tukkimalla korvat tai karkaamalla tilanteesta, toisin kuin esimerkiksi taulun voi sulkea näkökentästä pois, kunhan vain kääntää päätänsä toiseen suuntaan. Äänen läpitunkevuuden ja kaikkialla olon olen itse gallerianäyttelyssäni tuntenut olevan vähintäänkin kaksipiippuinen juttu. Tässä ”Uppoaminen – voinko ottaa teltan mukaan” -näyttelys-

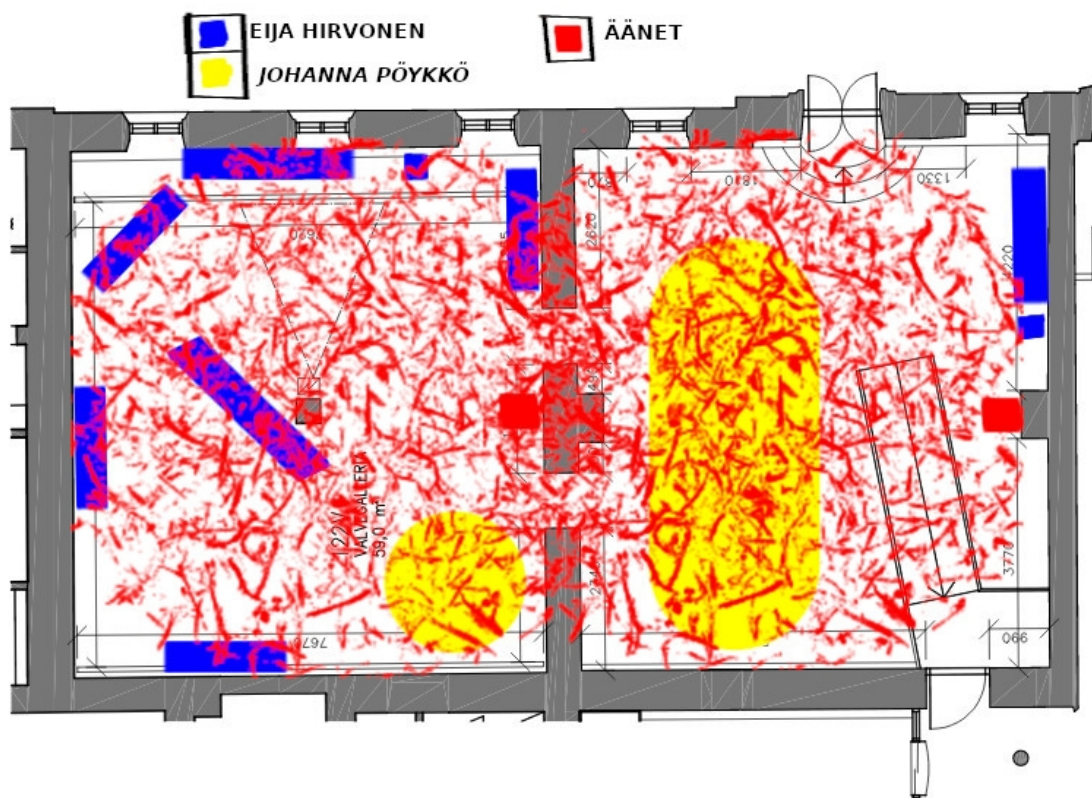
sä ääniteos kantautuu jopa gallerian ulkopuolelle ja sekoittuu siellä 'normaaleihin' ääniin, joita Valveen tiloissa on. Ääni varmaan tai toivottavasti vaikuttaa galleriassa kävijöihin jopa samoin kuin ostoskeskuksissa sen omien musiikkien tahtiin liikkumiseen. Ääni myös mielestäni rikkoo tai voi korostaa gallerioiden sekä museoiden tilan pyhyyttä tai sakraalisuutta, (sana, jota olen kuullut käytettävän Porin taidemuseon tilasta Siipi) - toisin sanoen se voi olla häiriö, jonka itse koen herättävänä voimana todellisuuteen tai rauhoittava, jolloin ainakin käännyn sisäänpäin ja haluan olla yksin rauhassani. Molemmat suunnat ovat silti yhtä voimakkaita vaikutuksen teitä; kun joskus olen kuullut, jonkun taideteoksen, jossa on omaa rauhaa tai mielentilaa häiritsevää ääntä, on galleriassa käynnin jälkeenkin tullut jotenkin valvutuneempi olo, kun taas rauhoittavat ehkä melodisemmat äänet loitontavat itseäni todellisuudesta ja kääntävät huomion omiin ajatuksiin ja lannistavat. Mieleeni on painunut tunnelma Porin taidemuseon 2020 näyttelyssä, jossa nähtiin ja kuultiin Adrian Melisin kantaaottava teos Ovation (suosionosoitukset), jossa erimaalaiset poliitikot taputtavat parlamentaarisissaan seisaallaan (itselleen). (Porin Taidemuseon [www-sivut](http://www.porintaidemuseo.fi) – 2020) Joskus tuntuukin, että se tunnelma, joka näyttelystä jää, kun sieltä on jo poistunut, on tärkeämpää kuin se, mitä siellä itse teoksen edessä on kokenut.

Keskellä galleriatilaa teokseni Tehdas hengittää -teos sekä Askeleet -teos sekoittuvat myös yhdeksi ainoaksi kokemukseksi, kun teosten äänet kohtaavat toisensa ja kokija voi huomata ensimmäisen kerran kuulemalla, että täällä onkin kaksi erillistä ääni-installaatiota. Aluksi itsekkin hämmästyin siitä, miten en ollut tullut ajatelleeksi sitä, että äänet menevät pakostakin päällekkäin, joten säätelin teosten äänten voimakkuuksia enkä tiennyt tai löytänyt, mikä olisi paras tapa toteuttaa ne tässä nimenomaisessa tilassa.

Valokuva 3. Perimmäinen huone. Vasemmalla Eija Hirvosen Casa del Tessuto, (2020), keskellä Askeleet ääni-installaationi (2020), sekä oikealla Johanna Pöykön Käännä itsesi ympäri (2020) Pöykön teos myös pyörii katossa olevan mekanismin avulla.

Lopulta päädyin laittamaan tarkoituksellisesti Tehdas hengittää -teoksen äänet astetta kovemmalle, jotta sen äänet kuuluvat myös etäisesti kauempaan huoneeseen. Huomasin, että pidän siitä, että ne menevät päällekkäin. Yhtä lailla, kun tilassa on monta värikästä installaatiota, jotka sekoittuvat toisiinsa, vaikka ovatkin erillään ripoteltuna, äänellekin voi antaa mahdollisuuden olla vaikuttamassa ja sekoittumassa toisiinsa. Näin koko ripustustilanne sai minut kokemaan jotain aivan uutta, sillä en ollut koskaan aiemmin näyttelyissäni laittanut kahta ääni-installaatiota päällekkäin soimaan.

Kaavio 3. Teosten sijoittuminen ja kahden ääniteoksen sekoittuminen toisiinsa sekä äänen tunne hallitsevana ja läpätunkevana vaikuttajana.

5.4 Äänet osana näyttelykokemusta

Tässä näyttelyssä ”Uppoaminen – voinko ottaa teltan mukaan”, jossa minulla oli äänet vapaasti tilassa leijailemassa ja muilla todella värikkäitä teoksia joko roikkumassa tai seinän viereen pystytettynä, huomasin että galleriassa kävijät hiljentyivät myös ehkä eri tavalla. En ole varma, mutta tuntui, että he alkoivat hiippailla tilassa aivan eri tavalla kuin, jos tilassa olisi esimerkiksi tauluja tai pelkkää visuaalista väritulvaa. Luulen, että äänillä on oma pysäyttävä voimansa samoin kuten väreillä voi olla varsinkin värikkäällä taululla se on itselleni yleensä wow-elämys, joka pysäyttää.

Varsinkin yhteisnäyttelyissä minusta tuntuu tai pelkään, että ääni antaa liikaa itseään visuaalisiin teoksiin tai tulee niiden päälle tai tielle, estäen äänettömän teoksen todellisen sanoman. Toisaalta se voi olla ehkä enemmänkin juuri ääni, joka saa lisää syvyyksiä väreistä ja materiaaleista, joita sen ympärille on ripustettu. Parhaimmillaan

vuorovaikutus on molemminpuolista. Kankaisten teosten karheus yhdistyy äänen sä-
röön ja äänen melodinen elementti liukuu kankaiden muodoissa.

Myös valaistus ja tilan yleinen hämäryys, joka luotiin tarkasti valaisemalla teokset
spoteilla omiin lokeroihinsa ja jättämällä kokonaisvaltaisempi valaistus pois päältä,
tuntuu olevan uppoamiskokemuksessa ainakin itselleni tärkeässä osassa. Koen, että
tämä kyseinen näyttely oli kokonaisuutena yhtenevä ja jotain johon voi vaipua koke-
maan ikään kuin omaan todellisuuteensa - kuitenkin niin, että erilliset teokset myös
toimivat omina maailmoinaan. Eija Hirvosen sekä Johanna Pöykön supervärikkäät
mahtavat, runolliset ja isokokoiset kankaista valmistetut teokset eivät silti tietenkään
jäisi kylmiksi ilman minun ääniäni eikä toisinkaan päin.

Uppoaminen – voinko ottaa teltan mukaani oli kuratoitu näyttely, jossa oli yhteisenä
aiheena uppoaminen ja immersio. Näyttelyn kuraattori onkin mitä luultavimmin aja-
tellut juuri tätä materiaalien, värien ja äänen yhteisvaikutuksen kautta löytyvää koke-
musta ja uppoamista omaan henkilökohtaiseen tulkintaan.

6 LOPUKSI

Tämän opinnäytetyön kirjallisen osuuden työstäminen ollut minulle hyvin antoisaa ja
olen saanut uusia eväitä tulevaisuuden varalle. Oman taiteellisen työskentelyn avaa-
minen on kuitenkin ollut myös aika tuskainen projekti. Olen ollut hukassa ja häm-
mentynyt. Halusinkin etsiä syitä siihen, miksi olen tuntenut äänitaiteen teon olevan
itselleni vierasta. Olen kuitenkin tällä opinnäytetyöllä saanut juurrutettua sen omaan
tekemiseeni, enkä enää oudoksu sitä niin paljoa. Olen tällä opinnäytetyön kirjallisella
osuudella saanut kuuloaistin mukaan taiteen tekemiseen. Tarvitsin nimenomaan tä-
hän kohtaa elämääni tarkemman tutkinnan siitä, mitä kaikkea olen tehnyt ja miksi
olen muutoksen tilassa. Jossain välissä tuntui, että olen hairahtanut hukkateille, mutta
en ole enää sitä mieltä.

En ole taiteilijana ymmärtänyt ajatella, sitä, että on tärkeää huomata se kehitys tai tila, jossa se oma tekeminen on. Välillä on myös tuntunut, että olen ajelehtinut taiteilijana ilman minkäänlaista päämäärää, intohimoa tai motivaatiota. En kyllä tiedä tarkalleen vieläkö, miksi tätä tai näitä teoksia teen.

Visuaalisen tulvan aikana on hyvä muistaa, että myös äänellä on vaikutusta ja se on osa vallankäyttöä. Itseäni häiritsee se melu, (mutta samalla myös kiehtoo omassa mielessä tapahtuva häiriintyminen), joka esimerkiksi kirkonkelloista tai tehdasalueilta kuuluu. Outi Ampuja on tutkinut melun sietoa kaupunkielämässä. Teollinen vallankumous on ollut käänteentekevä ajanjakso myös äänten kannalta, jolloin liikenne ja melu on peittänyt keinotekoisilla äänillään luonnon äänet. Hän kertoo R. Murray Schaferista, joka on luonut äänimaisema (eng. soundscape) käsitteen 1960-luvulla. Schaferin mukaan valtaapitävät ovat tuottaneet ääntä ilman, että sitä olisi kukaan kunnolla huomannut kritisoida. (Ampuja 2007, 21, 33, 18, 180) Taiteilijana minua kiinnostaakin äänen ja hiljaisuuden suhde, keinotekoiset ja luonnolliset äänet sekä tämän yhtälön liittäminen vallankäyttöön ja hierarkioihin.

Tein tässä tekstissä kuvattuja ääni-installaatioita sekä tätä kirjallista osuutta opinnäytetyöstä yhteensä noin puoli vuotta. Sain näin tarpeeksi aikaa pysähtyä miettimään omaa taiteellista työskentelyäni. Olen nyt varmempi siitä, että voin tehdä mitä haluan ja miten haluan. Olen myös entistä vapautuneempi irtautumaan vanhoista tavoista ja tekniikoista. Aion keksiä jotain uutta, vaikka tulen aina haaveilemaan siitä, että maalaan. En myöskään enää luota itseeni silloin, kun sanon itselleni, että en enää koskaan tee sitä tai tätä, koska kuitenkin joskus vielä saatan sen tehdä.

Kävi myös niin, että koko tämä tutkailu äänitaiteen ääressä on muuttanut suhtautumistani äänitaiteeseen ja -ympäristöön ylipäänsä. En edes tiennyt, mitä kaikkea se voi olla. Myönnän, että en ole nähnyt tai kuullut kirjoittajani äänitaideteoksia gallerioissa. Kirjallisuudessa vastaan tulleet esimerkit ovat kuitenkin kiihdyttäneet mielikuvitustani ja antaneet ideoita tulevaan. Suomen akustisen ekologian seura r.y:n [www](http://www.suomenakustinenekologia.fi)-sivujen linkkejä ja lukemista osion alta olen löytänyt paljon hyödyllisiä ajatuksia. Sivuilta löytyy myös äänimaisema-arkisto ja kuuntelukartta.

LÄHTEET

Ampuja, O. 2007. Melun sieto kaupunkielämän välttämättömyytenä. Helsinki: Bibliotheca Historia

Aro, E. & Viljanen, M. 2011. Korville piirretyt kuvat. Helsinki: Like.

Järviluoma, H. & Piela, U. 2016. Äänimaisemissa. Ari Koivumäen artikkeli Maiseman äänittäminen ja esittäminen. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Kuljuntausta, P. 2006. Äänen eXtreme. Helsinki: Like

Kuljuntausta, P. 2011. Äänitaide ja kaupunkitila : johdatus soivan teoksen suunnitteluun julkiseen tilaan. Musiikin suunta 33:2, s. 18 – 25.

Lammi, T. 2015. Itselle kuuluva kaupunki – kuulokkeiden käyttö kaupunkitilassa. Ympäristöpolitiikan ja aluetieteen pro gradu -tutkielma. Johtamiskorkeakoulu.

metodix.fi. <https://metodix.fi/2014/05/17/anttila-pirkko-tutkimisen-taito-ja-tiedon-hankinta/>. Viitattu 06.12.2020

Neruda, P. Andien mainingit, 2. painos, suom. Pentti Saaritsa 1972.

Nbaldrich.com. http://www.nbaldrich.com/media/pdfs/what_is_sound_art.pdf. Viitattu 11.10.2020.

Oulun taiteilijaseura -63 ry:n sähköposti 25/2019. Lähetetty 6.11.2019

klo 14:47. Vastaanottaja: jäsenet. Viitattu 6.12.2020.

Oulun taiteilijaseura -63 ry:n www-sivut 2020. Viitattu 12.11.2020.

<http://ots.artoulu.fi/oulun-taiteilijaseura-63-ry>

Porin Taidemuseon www-sivut, 2020. Viitattu 24.10.2020. [http://](http://www.poriartmuseum.fi/)

www.poriartmuseum.fi/

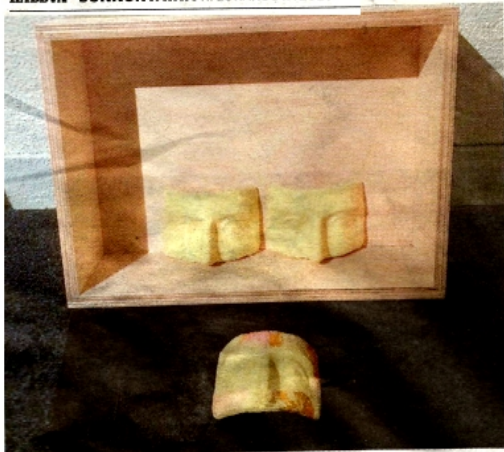
Rautio, P. 2020. Kapseleista vapaaseen tilaan. Taide-lehti. 2020/2.

[xip.fi](http://www.xip.fi), <https://www.xip.fi/tutkija/0406.htm>. Viitattu 8.11.2020.

Yle. Kulttuuriykkönen. Kankaanpää, J. Osta, viihdy, osta! Miten kauppakeskusten taustamusiikki meihin vaikuttaa?. Viitattu 10.11.2020. <https://areena.yle.fi/audio/1-50526016>

LIITE 1

KALEVA SUNNUNTAINA 11. LOKAKUUTA 2020

Yksityiskohta Eija Hirvosen teoskokonaisuudesta Casa del Tessuto, 2020.

Upottavia kokemuksia kolmen taiteilijan tulkitsemina

KUVAT

Upoaminen - voinko ottaa teltan mukaan. Eija Hirvosen, Johanna Pöykö ja Janne Raappana tulkitsevat upoamisen, immersion, käsitettä kukin omista lähtökohdistaan.

Oulun Taiteilijaseuran toteuttamassa näyttelyssä taiteilijat Eija Hirvonen, Johanna Pöykö ja Janne Raappana tulkitsevat upoamisen, immersion, käsitettä kukin omista lähtökohdistaan.

Kolmen taiteilijan teoksista rakentuu myös yksi kokonaisu, jossa keskeisenä ja kaiken muun yhteen liittävänä elementtinä toimivat Janne Raappanan ääniteokset.

Aloitetaan äänistä. Aisteina kuulo ja näkö eroavat toisistaan. Silmät voi sulkea, katseen voi kääntää, mutta korvat ovat aina auki ja - jos ei käytä kuulokkeita tai suojaamia - kuuleva kuulee ympäristönsä äänet halusipa tai ei. (Nytkin kaukolämpötyömaan kaivuri jurraa ikkunani alla.)

Toki kuulemisemmekin voi olla valikoivaa ja intressiemme ohjaamaa, mutta silti äänet ympäröivät meitä aina. Me elämme uponneina ääniin, itse asiassa jo kohdusta asti.

Ensimmäisessä huoneessa ääniinstallaatio *Tehdas hengittää* syntyy kollektiivisesti ja räjähtelyineen mielikuvia, joissa prosessi on

Johanna Pöykö: Suoja/Seinät, 2020, serigrafia pinnoitetulle lakanakankaalle

käynnissä ja kone painaa määän.

Toisen huoneen *Askeleet*-teoksessa on mukana myös melodiampi elementti ja teoksen kokonaisliike on pyörivämpi, loittoneva, lähenevä. Minun mielikuviini kuin pyörösaaha tai kiillotuskone, jonka kanssa joku kulkee avaruudellisilla käytävillä.

Me elämme uponneina ääniin, itse asiassa jo kohdusta asti.

Mielenkiintoista on myös galleriatilassa tarkkailla sitä, missä yksi ääniteos alkaa vaihtua toiseksi. Siirtymä on liukuva.

Eija Hirvosen moniosainen *Casa del Tessuto* on sukellus Italian-matkan kokemuksiin.

Pääosassa on rimojen varaan ripustettujen eri tavoin värjättyjen ja maalattujen kankaiden kokoelma, jota kopioit faliskinaamioista sekä videoteoksen matkapäiväkirjamerkinnot täydentävät.

Vaikka tekstiiliteokset itsessään on toteutettu koruttomasti, halvoille ja ehkä muusta käytöstä jo poistetuille kankaalle, ne tämän teoksen yhteydessä luovat vaikutelman kiehtovasta ja maagisesta paikasta, jotenkin ylellisestäkin.

Hirvosen *Kankaiden talo* raottaa näkymiä myös vuosituhantiseen kulttuuriperintöön.

viiltely.

Johanna Pöykkö on jo pitempään hyödyntänyt teoksissaan tekstiilin kevyesti kolmiulotteiseksi ja tilalliseksi muuntuvaa luonnetta. Päämateriaalinaan Pöykköllä on valkoinen lakanakangas, jota kuvioiden, maalaten, ommellen ja viillellen hän rakentaa teoksensa.

Teos *Suojat/Seinät* ottaa sälelehvästönä haltuunsa gallerian etuhuoneen.

Pöykön toinen teos *Käännä itses ympäri* näyttäytyy ensin iloisena karusellina, mutta kun teosta kauemmin tarkastelee, herättää se ajatuksia myös jatkuvan uudistumisen ja paremmaksi muuttumisen joskus julmistakin paineista. x

LEENA KANGAS

Kriitikko kiteyttää

Taustaa: Näyttelyn lähtökohtana on virtuaalisesta pelimaailmasta taiteen kentälle siirtynyt ja yleistynyt immerssiivisyyden, upottavuuden, käsite. Esitystaiteen saralla immerssiivinen esitys on jollain tavalla osallistava tapahtuma, jossa katsoja/kokija upotetaan esityksen maailmaan (esimerkiksi tänä syksynä Oulussa nähty Flow Productionsin tuotanto Hylky). Visuaalisten taiteiden kohdalla immerssiivisyydestä saattaa ensin tulla mieleen jotain hyvin suu-

reellista, kuten syksyllä 2018 Amos Rex -taidemuzeon Helsingissä avannut tokiolaisen teamLab-kollektiivin digitaalinen installaatio.

Toteutus: Näinkin voi immerssiivisyyttä luoda! Arkisista materiaaleista ja käsin tehtyä korostaen toteutettu näyttely on viehättävä vaihtoehto speksaakkelimaiselle digi-installatiolle. Keskipisteessä on taiteilijan/ihmisen kokemus, tuohon kokemukseen syventyminen ja sille muodon antaminen.